

הרב מרדכי לבהר
ראש כולל בלוס אנג'לס

בענין חדש בזמן הזה במדינת אמריקה

קיים. במשנה מס' קדושין (לו:): תנן ר' אליעזר אומר בין בא"י בין בחו"ל חדש אסור מה"ת וכן פסקו ורי"ף, והרמב"ם (מאכ"א פ"י) ועוד. ובתוס' שם כתבו דלא שניא של ישראל לא שניא של עכו"ם. וכן נפסק בשו"ע ובנושא"כ באו"ח סי' תפ"ט וביו"ד סי' רצ"ג. והנה הרא"ש כתב בתשובותיו כלל שני א' "מצאתי כתוב בשם הר"מ ז"ל מה שאנו שותים שכר יש אומרים שהוא משום ספק ספיקא ספק חדש ספק ישן ואת"ל חדש שמא השריש קודם העומר ואני אומר דבר שיל"מ אפי" ס"ס". ברם ברא"ש דחה סברא זו וכתב דלא נחשב כה"ג דבר שיל"מ דלא אשכחן דאסרינן ס"ס בדשיל"מ אלא ע"י תערובות היכא דאתחזק איסורא ונתערבו אחרים באחרים אבל בחדש לא איתחזק איסורא ומס"ס שרינן. וכע"ז כתב במרדכי קידושין (תק"א) "ומה שאנו קונים שכר מן עכו"ם ואין אנו חוששין לחדש בחו"ל אומר ראב"ה דסמכינן ארובא דשיכרא העשויים משעורים שהשרישו קודם העומר אי נמי מיושנים משנתיים והוי ס"ס ומיעוט דמיעוטא ולא חיישינן" וכו'. והביא הב"י דבריהם. ומשמע דאין שום חולק ע"ז. גם הרמ"א ביו"ד שם הביא דסתם תבואה שרי לאחר הפסח מכח ס"ס.

אכן בגליון רע"א הביא בשם תשו' מוצל מאש (סי' ז') דתמה דהרי שם אונס חד הוא דמה לי משנה שעברה ומה לי משנה זו קודם העומר. ברם דברי הראשונים ברורים שלא חששו לזה כלל. ובישוב קושית רעק"א נראה ע"פ מש"כ בערוך השולחן (יו"ד רצ"ג) דכל היכא שיש נפק"מ בין שני הספיקות שפיר מקרי ס"ס, והכא הלא קיי"ל דאין מביאין העומר מתבואת השנה שעברה אלא מתבואת שנה זו שהשרישה קודם העומר, ע"כ מזה שיש חילוק בין תבואה משנה שעברה לבין תבואה

כתוב בתורה "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן וכו'" (ויקרא כ"ג). והנה במשך הדורות האחרונים, ובפרט במדינות אירופה, היה כמעט בלתי אפשרי לשמור דינים אלו, מחמת העניות הגדולה, ולשמור חדש כהלכתו היה בגדר חיי נפש ממש. וע"כ טרחו הפוסקים למצוא לימוד זכות על מה סמכו להקל.

והנה בזמננו אפשר דרא ורבו שומרי הלכה זו, אכן עדיין יש הרבה יראים ושלמים שאינם נזהרים מאיסור חדש מפאת הקושי הכרוך בדבר. ובפרט צ"ע לספרדים ובני עדות המזרח על מה סמכו להקל שהרי מר"ן ביו"ד סי' רצ"ג פסק דאיסור חדש בחו"ל הוא מה"ת כדעת הרמב"ם וסיעתו, ואעפ"כ הרבה בני תורה לא עומדים בפרטי דינים אלו מחמת הטורח הכרוך בשמירת דין זה ובפרט שרוב גופי הכשרות והקייטרינג לא נזהרים בזה ע"כ הרוצה לשמור דין זה כמעט מן הנמנע שלא יוכל לאכול שום דבר חוץ מביתו. וממילא הרבה רפו ידיהם מדין זה.

על כן אזרתי חיל ולברר הלכה זו והמציאות בשוק במדינת אמריקה והאם יש מקום לסמוך להקל בכמה פרטים בדין זה בכדי להקל על הרוצה להזהר בדין זה, ועכ"פ מעיקר הדין דפעמים מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילתו הקלת עליו בסופו. וכבר צווח ע"ז בביאור הלכה סי' תפ"ט "מאחר שדעת רוב ככל הראשונים חוששים לחדש בחו"ל שהוא מה"ת הרוצה להקל לענייני אחד כגון לפליטת כלים אל יקל בכל הפרטים ומה שאפשר להזהר יזהר".

א

ספק ספיקא באיסור חדש

גרסינן במס' מנחות (סח). דחדש נוהג בין בזמן שביהמ"ק קיים בין בזמן שאין בביהמ"ק

שצריכים ריכוז גבוה של גלוטן כדי שהמוצר יהיה יותר רך.

וגם יש לדעת שתבואה האביב הבאה מדרום מערב אמריקה נשרשת לפני הפסח שמזג האוויר מאפשרת זאת. ברם ע"פ רוב, לא משתמשים בתבואה זו בשאר המקומות.

ולגבי לחם ושאר מוצרי מאפה ע"פ רוב משתדלים להשתמש בתבואת אביב, אבל הרבה פעמים מערבבים מיני תבואות חורף משנה שעברה, שכל תבואה יש בה הריכוז שלה, ולפעמים גם יערבבו תבואת ישן כדי להגיע לאחוז הגלוטן הדרוש. וכפי הביירוים שעלו בידי כעת, הרבה מטחנות מערבבין בתוך הקמח שמשמשים ללחם גם מתבואת החורף² נמצא שקשה מאוד לעמוד על כמות תבואת החדש הנמצאת במוצר, ורק המטחנה עצמה יודעת³. וכידוע שכל התבואה נשלחת למקום מרכזי (Central shipping points) שבו מערבבים כל סוגי תבואה, חדשים וגם ישנים, באופן שא"א בשום פנים לדעת שיש ודאי חדש לפנינו.

(ועוד בדר"כ נקצרת תבואת האביב ביולי ומאז שנכנסת למטחנות עד שהיא מונחת על מדפי החנויות עובר כמה חודשים, ועד שמשמשים בכל התבואה עובר עוד כעשרה חדשים, נמצא שגם קיים ספק לכמה חדשים אחר הפסח אם תבואת האביב הינו משנה זו).

והנה אם נבוא להקל מטעם ס"ס, צ"ע, דהרי לפי הנתבאר לעיל אחד מן הספיקות צריך להיות מתי נזרעה התבואה, לפני או אחרי העומר, והמציאות מוכיח ששתי עונות הזריעה לא מתקיימות בניסן. ולפי הרא"ש וסיעתו טעם הס"ס היינו ספק נשרש קודם העומר ונקצר לאחר העומר והוי שם תבואה אחרת א"כ נשאר לנו רק ספק אחד, אם הוא משנה זו או משנה שעברה. [אולם אולי עדיין יש לדון לפי הפוסקים שדנו דהספק השני ל"צ להיות שקול

משנה זו שנשרשה קודם העומר. וכע"ז תי' בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ט"ו) דה"ל ס"ס משני שמות, תבואה שהשרישה קודם העומר הוי שם אחר מתבואת ישן עיי"ש. ולדינא השו"ע והנוש"כ סתמו ולא העירו על דין זה משמע דשפיר קיי"ל כהך ס"ס. ועיין באגרות משה (או"ח ח"ה סי' מ"ו) דפשיטא ליה לסמוך על ס"ס זו לדינא.

אולם בגר"א (יו"ד סי' רצ"ג) ציין ליו"ד סי' ק"י ס"ח דאיתא שם דדשיל"מ אין להתיר מכח ס"ס וטוב להחמיר אם לא לצורך. ושם כתב דזהו שפסק הרמ"א בסי' רצ"ג כהרא"ש, וכלומר דלפי הבנת הגר"א אפשר להקל מטעם ס"ס רק במקום צורך.

איברא בתשובת הרא"ש (שם) חילק באופן אחר ושיש לחלק בין דבר שיש בו איסור בעצם אלא שנתערבה עם היתר, ומאחר שוודאי יש איסור בתערובת זו, לא אמרינן ספק ספיקא משא"כ בס"ס כי האי שעל ידו בא לומר שאין שום איסור כלל שרי אפי' כשאין שום צורך. וכ"כ בש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ו לחלק שס"ס כי האי שרי אפילו כשאין בו שום צורך.

ויש לברר האם שייך האי ס"ס בזמננו. והנה המציאות בתבואת החיטין באמריקה הנהוגה הינה כדלקמן¹: כידוע שישנם ב' מיני תבואות, תבואת החורף (Winter Wheat) ותבואת האביב (Spring Wheat). רוב התבואה הנמצאת בארה"ב הינה מתבואת החורף ובה לכו"ע ליכא חשש חדש כלל. וכל החשש מפני חדש באמריקה הינו מתבואת האביב. ולפ"ז המוצרים שמשמשים בתבואת החורף לכו"ע שרי וכגון מיני מאפה פריכים כמו מצות, קרקרים ופלים, בייגעלך (Pretzels) והרבה ביסקוויטים שאינם מכילים ריכוז גבוה של גלוטן.

אמנם לתבואת האביב משתמשים בכל מיני אטריות (Pasta) ושטרודלים ושאר מוצרים

1. ע"פ ביירוים רבים אצל מומחים בתחום זה. והודות בפרט למר Edward Allen, USDA, Washington.

2. מכתב ששלחו לי חברת General Mills, November 2007.

3. במדריך למשגיחים הנדפס ע"י הרב יוסף הרמן (May 07 pg 8) הביא שכל חברה שומר תאריכים מתי שולחים

תבואות למוקדים שונים.

ואיברא יש מוצרים שיש בהם יותר חשש חדש כמו השעורים או השבולת שועל (Oats) וגם אטריות שרובם נעשות מתבואת דורום (Durum) שנעשית כולה מתבואת האביב. ובזמן הקרוב לפסח יש חשש סביר שנעשית מחדש. ואמנם מספיקא לא נפקא דעדיין אין אנו יודעים בבירור אם השתמשו מתבואת שנה שעברה או כמה זמן שהה המוצר על המדף או במטחנה, אלא שמסתבר שבחדשים לפני הפסח יש חשש של רוב חדש בשוק.

אמנם בלחם ושאר מוצרי הפת כגון פיצה וכדומה קיים הרבה ספיקות להקל כהנ"ל, ואין לומר שישנה אפשרות לברר וכל היכא דאפשר לברר מבררין מאחר שכדי להגיע למסקנא ברורה אם מוצר זה מישן או מחדש יקח זמן וטירחא מרובה לא חשיב אפשר לברר.

והנה ביו"ד סי' צ"ח ס"ג איתא שספק מחמת חסרון ידיעה לא הוי ספק. והטעם כתב הש"ך (סק"ט) בשם הפוסקים דדעת שוטים הוא זה. אכן מסתבר שדבר שצריך להוציא הוצאות כדי לברר לא חשיב ספק מחמת חסרון ידיעה, ולפ"ז אם כדי לברר אם המוצר שנמצא לפניו ישן או חדש יקח זמן רב הרי זה כמו הוצאות ושפיר נחשב כספק וכן שמעתי ממו"ר הרה"ג ר' עזריאל אויערבאך שליט"א.

ג

בדין חדש אם נחשב דשיל"מ

אולם בגמ' נדרים (מח.) איתא שחדש הוי דשיל"מ. וידוע שיטת המרדכי שכיון שחזור לאיסורו שנה הבאה אינ"ז דשיל"מ. ובמרדכי הארוך (ביצה א') הביא בשם הר' יו"ט דלא מיקרי בשום דוכתא דשיל"מ דבר החוזר לאיסורו לשנה הבאה כחדש. והדבר תמוה הן מקרא הן מסברא. דהרי בגמ' נדרים דף נח. מנה בהדיא חדש כדשיל"מ, ועוד אין החדש בעצמו חוזר לאיסורו דאחרי שהעומר מתיר

ואפילו מיעוט מצטרף לס"ס יתכן שכיון שהתבואה הבאה מדרום מערב אמריקה נשרשת בסביבות עונת הפסח אע"פ שע"פ רוב לא משתמשים בתבואה זו מ"מ לעניין הך ס"ס אפשר שמצטרף, וצ"ע].

ב

האם יש לסמוך על רוב ישן

אבל מה שנלענ"ד לדון הוא האם יש מקום לסמוך על פי הנתברר שרוב התבואה הנמצאת באמריקה היא מתבואת ישן, שהרי רוב התבואה מתבואת החורף. והנה הקונה הפשוט הבא לקנות לחם או שאר מיני מאפה אינו מודע כלל שיש שני סוגי תבואות, ואפי' אם יודע שבדרך כלל למוצר שאינו פריך משתמשים בתבואת האביב מכ"מ לגבי מוצר זה קשה מאד לדעת ממה עשוי מכמה סיבות. א. לא תמיד ניתן לברר על מוצר זה וגם לא ידוע כמה זמן נמצא בחנות, וגם ע"י מה שבירר אינו אלא השערה כדלקמן. ב. לפעמים על מוצרים מסויימים משתמשים בתבואת חורף בפרט תבואת החורף הבאה מ-Kansas משתמשים גם ללחם ומיני מאפה. ג. מערבבים קמחים שונים ולפעמים מערבבים מתבואה משנה שעברה. ד. יתכן שהשתמשו בתבואה מדרום המערב, שגם תבואת האביב ישן (הגם שאינ"ז כ"כ מצוי). נמצא דאם ירצה לברר לא יוכל לדעת בבירור מהיכן תבואה זו מגיעה אא"כ משקיע הרבה עמל וטורח וזמן רב. ואכן אפשר דרא ואפשר להשיג מידע על הרבה מוצרים אם הם מתבואת ישן או מתבואת חדש, וישנה גם אפשרות לברר ע"י מספר הקוד (Code Number) הנמצא על המוצר ממת ינעשה, אבל גם המוציאים מידע זו אומרים שכל הבירור עדיין בגדר השערות לפי כמה תבואה יצא לשוק⁴ ואינם יודעים אם עירבבו במטחנה סוגי קמח שונים. רק שמתאריך זה יתכן שיש בזה חשש חדש.

4. עיין במדריך למשגיחים (שם) שמשער מה יש חשש חדש ע"פ מידע מה USDA ע"פ אחוז התאובה שנורעה מלפני הפסח, התבואה שנלקטה לאחר הפסח והשערה שכמה ימכרו בשוק וע"פ זה משערים התאריך המוקדם ביותר שיהיה בשוק חשש חדש.

תבואה זו, ה"ה מותרת רק התבואה הבאה אסורה וכבר הקשו כן והדברים צ"ג.

אשר נראה בזה בביאור דין זה, דהנה רש"י כתב בטעם הדברים דמה שאינו בטל דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. שאין הכוונה דרק נאמר הכלל דרשיל"מ אם בפועל הדבר יהיה לו היתר באכילה למחר עכשיו לא נסמוך על הביטול, אלא כך גדרו חז"ל במילתא שההיתר יבוא ממילא חשיב השתא כהיתר, ונמצא שאינו בר ביטול, ולמה נבטלנו ואפילו נימא שכל הראשונים הנ"ל ס"ל כטעמו של רש"י שעד שתאכלנו אינ"ו אלא טעם להיתר אבל בעצם גדרן של הדברים חז"ל לא נתנו לבטל דבר שהוא היתר ביסודו, ולא תליא כלל אם במציאות יאכלנו או לא דכשנאמרה ההלכה דרשיל"מ ממילא כל דבר שיש לו היתר בעצמותו לא נתנו ע"ז תורת ביטול. ובמק"א הארכתי להביא סמוכין ליסוד זה.

ומובן עפ"ז מה שהביא הרמ"א (ס' ק"ב) בשם המרדכי שחמץ אינו דבר שיש לו מתירין כיון שחוזר איסורו לשנה הבאה. והביאור בזה דאע"פ שוודאי יוכל לאוכלו לאח"ז מכ"מ

אינ"ו היתר גמור כיון שיש בהיתר זה צד איסור, ורק אמרו הכלל דרשיל"מ היכא שהוא היתר גמור (וזה לאו דוקא תליא במציאות כנ"ל) אמנם ככה"ג שאין להחמץ שם היתר גמור דבאופן קבוע חוזר לאיסור ונמצא שיש לו שם איסור עליה, לא אמרו דינם דרשיל"מ.

ובזה מצאנו פתרי פורתא לדינו של המרדכי דחדש לא נכלל בכללא דרשיל"מ דשם איסור עליה, דכל שנה תבואה אסורה ובכללות יש עליו שם איסור ולא היתר ולא ע"ז גזרו חז"ל שאינו בטל, ורק בהיתר גמור אמרו דלא בטל.

[ואולי יש ליישב בזה נמי מש"כ בי"ם של שלמה פרק ח' (חולין פז) בשם האו"ז דדבר שנאסרה בתיקו ונתבטלה אין שייך כאן דרשיל"מ, היאך ע"י תיקו חשיב כרשיל"מ דנהי שאין בידו שאליהו יבוא אך יש על דבר זה שם היתר (על הצד שיתרנו וזה לפי הס"ד בקושיא שלא תירץ דממ"נ או אסור או מותר) ולו יצויר דעל הצד שאליהו מתירו הוי היתר לגמרי והיש"ש לטעמיה דכיון שבמאכל המתקלקל לא תלוי במה שיצא בפועל ה"נ נימא בתיקו ותליא בשם היתר וכנ"ל].⁵

5. וביתר עומק נהג הקשו האחרונים קושיא אלימתא בכל עיקר דין דרשיל"מ ע"פ מה שאיתא בירושלמי שטבל חשיב כרשיל"מ כיון שאפשר לתקנו, ולכא' צ"ע דפעם שנתערב הטבל מדא' בטל ונמצא שמה שמפריש הוא מן החיוב על הפטור וחשיב דרשיל"מ ממה שאמר שחייב לתקנו ולא להתבטל, יוצא מזה שכל דין מתירין שלו לתקנו מתחיל ממה שאמרו שלא בטל ואז מדרבנן שייך להפריש ושוב נקרא דרשיל"מ, כה"ק במנח"ח (מצות טבל ל) ובבית הלוי ח"ג ס' ל'. וכן הק' בספר ברוך טעם (שער התערובת). והקשו עוד מנודר מן הדבר ונתערב נשרף כולו ואין נשאלין עליו, דאין על מה לתקן ואין על מה לשאול דהרי אינו בטל, ולפי מה שאיתא במס' נדרים דף נב. שנדרים חשיב כרשיל"מ כיון דמצוה לאתשולי עליה ולכן לא בטל צ"ע, דלא נחמיר לא לבטלו וממילא לא יהיה אסור דלא יהיה לו מתירים, וממילא חוזר הדין דיבטלו חד בתרי, ולא דמי לשאר דרשיל"מ דאם נניחנו יהיה מותר למחר משא"כ בזה אם לא יבטל אין בו היתר כלל למחר דנשרפנו.

וע' מה שייסדו האחרונים שדנים החפצא שדבר שיש לו מתירים קודם שנתערב אם נחשב כדבר שיש לו מתירים, ובמנח"ח ביאר הדברים ע"פ הר"ן שחשיב במציאות כמין במינו דהיתר בהיתר וע' עוד בזה באיחזור ח"ב ס' י"ד, אך לפי מה שנתבאר לעיל לא צריכים לזה אלא גם אם נימא כרש"י שעד שתאכלנו מכ"מ אין הכוונה שתלוי אם יאכלנו לא ליבטל אלא שמתייחסים לדבר אם הוי חפצא שיש לו מתירים, א"כ י"ל דנהי שהדבר מה"ת נתבטל אמנם מכיון שיש כאן חפצא שיש לו מתירין ע"ז לא נתנו ההיתר של ביטול דרק על איסור אמרו דמתבטל וכו'.

ובהרחבת הדברים, נראה דהנה בעיקר דין חמץ שנחלקו בו הראשונים אם חשיב כרשיל"מ, דעת הרמב"ם בפט"ו מהל' מאכ"א דחשיב כרשיל"מ, וכך מפורש ברמב"ן בפ' כל שעה (דף ז): דחמץ זה היום אסור ולמחר מותר, אלא שהרגיש דאע"פ דבעינו חייב לבערו מן העולם מכ"מ כיון דממילא מישתרי בלי שום מעשה וודאי יש לו מתירין, והר"ן שם פליג ע"ז וכתב דאע"פ שתערובתו מותר לאחר הפסח מכ"מ כיון שהחמץ עצמו אילו היה בעין היה נאסר השור מידותיהם שלא לדנו כלל כרשיל"מ והוסיף עוד שכוין שאסרהו לאחר זמנו אין ראוי שנחמיר לאוסרו בתוך זמנו ע"כ ומבואר מדברי הרמב"ן שני חידושים, אחד שחמץ בפסח חשיב כרשיל"מ אע"פ שלאחר הפסח יש בו איסור דרבנן לאוכלו ועוד שדנים הדבר אם הוי דרשיל"מ קודם שנתערב, ממה שהוק' דהרי חייב לבערו מן העולם ולא תירץ כפשוטו דע"י תערובות מותר (כך שיטת הר"ף שם וקאי בדבריו) אלא כיון דמישתרי ממילא וגם מהר"ן נר' שלא ניחא ליה

עד שתאכלנו וכו'. (ע' לקמן שהגר"ש מילר שליט"א הזכיר סברא זו).

אמנם אם מה שצריך למכור החמץ נכלל בדבר שיש לי מתירין צ"ע, דהנה נפסק בשו"ע יו"ד ס' ק"ב ס"ק ג' דכלי שנאסר בבליעות שנתערב באחרים ואינו ניכר בטל ברוב ואין דנין אותו כדשיל"מ והוסיף בסוגריים לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו וכל כיצ"ב. ובב"י הביא מקור הדברים מהרשב"א שכתב כך בהדיא דכיון דצריך לפזר מעותיו ולהוציא הוצאות אינו בכלל דשיל"מ.

וביותר ביאור אעתיק כאן מקצת מלשון התוה"ב (ב"ב ש"ד דף לח:): בשם הרמב"ן "הלכך אף כלי שנתערב באחרים אם אתה מצרכו להגעילו או ללבן את כולו נמצא מפסיד על הכשרן ולא מיקרי דשיל"מ כל שצריך להפסיד על הכשרן אין הכשרן בא כדרכו בלא הפסד אחר אלא הר"ה כיבש ביבש" מבואר שהחסרון במה שצריך להוציא מעות היא מפני שעי"ז אין המתירין בא כדרכו ואינו חשוב כאילו הדבר יש לו בעצמו מתירין אלא גרם למיתירין לבוא משא"כ אם אין בו הוצאות ובידו (ובנדרים שאין דרך לשאל צריך מצוה דוקא ליחשב שהמתירין יבוא כדרכו).

והנה בגמ' מס' נדרים דף נח. שטבל ומע"ש והקדש וחדש היו דשיל"מ ובדין מע"ש פירשו הרא"ש והתוס' מע"ש שיכול להעלותו לירושלים או ע"י פדייה אך ברש"י ור"ן כתבו סתמא דמע"ש חשיב דשיל"מ כיון דיכול לפדותו ולא כתבו מצד מה שאפשר להעלותו לירושלים ופשטות נחלקו בזה דהעלה לירושלים מיקרי טירחא שצריך להוציא עליו הוצאות וכו'.. ולא מיקרי דבר שבא כדרכו. אמנם להנ"ל יש לפרש דגם הרא"ש ותוס' ס"ל הך סברא דטירחא אלא דס"ל שכיון שדרך מע"ש להעלותו לירושלים אינ"ז נחשב חריג שאינו בידו אלא הר"ה כדבר שדרכו להיות

דעת מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שמעתי דס"ל כן להלכה שחדש הוא דשיל"מ. ולפ"ז לכאורה אין כאן היתר מטעם רוב שהרי מסתבר שגם נתערבה תבואת חדש והוא דשיל"מ. ואע"פ שבס"ס לא חיישינן לדשיל"מ יתכן שלגבי זה אמרינן שעדיף מרוב כמש"כ הרא"ש דהס"ס מברר שאין כאן ספק כלל, אבל כאן חוששים שיש ודאי מתבואת חדש בתערובת.

אמנם נראה דיש לתלות שאלה זו במה שהביא הפת"ש (ק"ב ס"ק א') האם אמרי' דשיל"מ בכל דפריש. דעת הסידורו של שבת והצמח צדק דאזלינן בחר רוב. וביאור הדברים היה נראה ע"פ מש"כ בתוס' ב"ק דף כז. דרובא דאיתא קמן המיעוט נחשב כמאן דליתא, (ועיין בתשובת רע"א קמא (סימן קל"ז) שרוב אינו כח בירור אלא מכח דין תורה, ואילו בפלתי (ס' סג) כתב דבתורת בירור הוא.) ויש לבאר לפ"ז דה"ה בנידונינו דאמרינן דהאי תבואת ישן לפנינו הוא בגדר ספק קבוע וכל דפריש מרובא פריש, והרוב אומר שאין כאן איסור כלל ולכן אפי' בדשיל"מ אזלינן בחר רוב.

ד

האם שייך לומר על חדש שנעשה חמץ דשיל"מ

אכן בעצם הדין שחדש נחשב לדשיל"מ, אפשר לומר שזה רק בתבואה עצמה שאם עבר עליה הפסח עדיין לא נאסרת, שכל עוד שלא נגע בו מים אינה חמץ, ולכן נחשב כאילו יש לו היתר. אבל דבר שכבר נעשה לחמץ לא שייך לומר דהוא דשיל"מ כיון שאין סברא דעד שתאכלנו באיסור כו' דאחר הפסח אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח. ואין לומר דאם ימכור חמצו יהי' דשיל"מ דכי האי לא אמרינן דנחשב

שזולתו בחר התערבות אלא שהשוו מידותיהם לחמץ קודם שנתערב שלדבריו לא חשיב כדשיל"מ כיון דאסור לאחר הפסח. אלא שהר"ן ס"ל שכיון שלאחר הפסח איכא קנס לא לאוכלו אינו חשיב כדשיל"מ ע"ש. עכ"פ מדברי שניהם מבואר כיסודו של האחרונים הנ"ל דשיל"מ תליא בחפצא קודם שנתערב. ולהנתבאר הדברים מובנים היטיב שדנים אם החפצא הוא דבר של היתר שע"ז לא נתנו דין ביטול.

ה

סברת המהריק"ש

ומצאתי בהגהות מהריק"ש ביו"ד סי' רצ"ג וז"ל כשיש במדינה ישן וחדש התבואה מותרת דתלינן בישן ואפי' אין בה ויכול לבוא מבחוץ תלינן ביה ואם החדש ניכר ודאי הוא דאסור. עכ"ל. (ובספר נהר מצרים הביא דבריו). וחזינן מדבריו תרתי א. אפילו אין כאן רוב תבואה מותר. ב. לא אמרינן דאסור מחמת דשיל"מ. והנה דבריו לכאורה צ"ב רב, דלמה לא נימא ספיקא דאורייתא לחומרא. ואולי יש לבאר דבריו דס"ל דתלינן בישן דאוקמיה אחזקתיה, וגם לא חשיב כדשיל"מ דתלינן דודאי בא מן הישן ודנים כאילו לית כאן איסור כלל.

עוד ראיתי בשו"ת אור לציון שם שכתב שבזמננו שמדפיסים על כל שק תבואה מאיזה שנה היא לא נוכל לסמוך על הס"ס וצריך להחמיר מספיקא. והנה לפי האמור יש לסמוך עכ"פ על רוב וגם מש"כ שאפשר לברר אינו כן לפי המציאות בזמננו שדרוש טורח והשקעה רבה לברר אם המוצר הוא חדש או לא. אמנם הוסיף האור לציון שם שיש לצרף עכ"פ את שיטת הב"ח שאין חדש נוהג בחו"ל וסיים שכיון שאי"ז ספק השקול יש לסמוך ע"ז רק בשבת משום כבוד שבת ולא בימות החול.

ו

תשובת הגאון רבי שלמה מילר שליט"א בזה ואעתיק כאן מכתב שלחה לי הגאון רבי שלמה מילר שליט"א אב"ד בטראנטו בענין זה: [תוכן השאלה דבר הנוגע לרבים החוששים לאיסור ישן גם בחו"ל, והאם יש מקום לסמוך על דברי הרמ"א יו"ד סי' רצ"ג דכל סתם תבואה שרי לאחר הפסח מכח ספק ספיקא ספק היא משנה שעברה ואם ת"ל משנה זו מ"מ דילמא נשרשה קודם העומר. ושאלתא דילן, האם צריך לברר על כל הפריטים שהם ישן, או דילמא מאחר שמה שלפני הוא ספק. יש לסמוך על הספק ספיקא ולא צריך תו לברר. ונוסף לזה קיבלנו מידע מהעוסקים בענין זה באמריקא שרוב התבואה היא מחדש וממילא אין מקום לספק ספיקא של הרמ"א].

ניתר כיון שיש לו מתירין או מצד ההעלה או מצד ששיין לפדותו. וע"ע בפר"ח סי' ק"ב שיישב דברי הרא"ש ותוס' באופן אחר.

והנה בש"ך סק"ח כתב בשם המהרי"ל בתשובות דכלים שנתערבו הפסד מועט הוא כדחשבינן במע"ש וא"כ חייב להגעיל הכלים. וחשש הש"ך לדבריו היכא שאין הפסד מרובה. אמנם בחזו"א ה"ל תערובת (סי' כ"ו אות ב') הוסיף דכל מקום ששרינן התערובת מחמת ספק הכלי צריך להגעיל וציון לש"ך הנ"ל דכיון דאין הפסד מרובה בהגעלה בכלי אחד חשיב כדשיל"מ וצ"ח להגעיל והרשב"א רק דיבר על כלים מרובים אבל כלי אחד לא חשיב הפסד. ובכרו"פ אות י' כתב דליבון הכלי אפשר דנפחת ע"י האש והוי כדבר המתקלקל, אך בלא"ה איתא בתוה"ב שם בהדיא דליבון בכלל הגעלה שצריך להוציא עליו הוצאות ואינו בכלל דשיל"מ.

אולם בעיקר הדבר לומר שחמץ חדש לא חשיב דשיל"מ, הנה נחלקו הראשונים בדין חמץ אי חשיב כדשיל"מ, דעת הרמב"ם בפט"ו מהל' מאכ"א דחשיב כדשיל"מ, וכך מפורש ברמב"ן בפ' כל שעה (דף ז'): דחמץ זה היום אסור ולמחר מותר והר"ן חולק ע"ז כיון דלאחר הפסח יש בו קנס דאסור באכילה, ומצינו כעני"ז בש"ך יו"ד סי' ק"ב סי"ק ח' דכלים שנתערבו ישהה אותם יום שנהיו נטל"פ ואיסורם רק מדרבנן וזה חשיב דשיל"מ כיון דיכול לשהות שלא יבטלם מאיסור תורה אלא מדרבנן וראיתי באפיקי ים סי' ו' שעמד בזה וכתב שתליא במח' ר"ן ורמב"ן הנ"ל והק' עוד מדין מע"ש וייסד כדברי האחרונים הנ"ל שדשיל"מ תלוי היאך מסתכלים על הדבר קודם שנתבטל ע"ש. ולפי הנוכח יש לבאר דברי הרמב"ן והש"ך דאע"פ שהמתיר עדיין יהיה עליו איסור דרבנן מכ"מ כיון דמדא' הוי היתר חשיב בדא' שבו עכ"פ חפצא דהיתרא שע"ז אמרו רבנן לא ליתבטל. וכנ"ל.

ולפ"ז י"ל בנידוננו, כיון שהחמץ יהיה אסור לאחר הפסח משום קנס, תלוי במח' הנ"ל אם כה"ג חשיב דשיל"מ.

לכבוד ידידי הרה"ג מרדכי לבהר שליט"א ראש כולל בלוס אנג'לס,

כבר אמרתי למע"כ שרוב הקמח והחטים באמריקא הן מתבואה ישנה ומש"כ מר' יוסף הרמן הלא כתב שמקמח חיטים אביבים הן 61% מחדש אולם רוב החיטים באמריקא הן מתבואת חורף אשר אין בהם חשש ובפרט בסביבות סמוך ללוס אנג'לס רוב החיטים הן מתבואת חורף וגם חלק גדול מתבואת אביב שנורעו קודם לפסח נזרעו יותר במקומות החמים דהיינו חלק הדרום מארה"ב.

אשר לפענ"ד רוב התבואה הנמצאת בסביבותיכם היא מתבואה ישנה ואף להסוכרים דרוכ לא מהני בדשיל"מ כ"כ האחרונים דחמץ של חדש לא מיקרי דשיל"מ כיון דצריך לבערו לפני הפסח.

זמן ההשרשה הוא כשורעו ג"י לפני הפסח כמבואר במשכנ"י המובא בערה"ש סי' רצ"ג ות' קושיית האחרונים בדברים ברורים.

וענין שעורים שכתב בארה"ב 56% הני מן החדש, זה בכל ארה"ב, אבל בצד הדרום סמוך ללוס אנג'לס יתכן שרובו ישן וגם יש מקצת מאשתקד [אף שהוא מיעוטא מ"מ מצורף אם שאר ישן משנה זר].

וענין דשיל"מ כ"כ האחרונים שאם הוא חמץ וצריך לבערו בפסח, א"כ לא הוי דשיל"מ.

ידידך

שלמה אליהו מילר

העולה מברבינו:

התאריכים ממתי משתמשים בתבואת חדש.

א. מוצרים פריכים נעשים תמיד מתבואת ישן ואין בהם חשש חשש. מוצרים שנעשים מתבואה שמכיל אחוז גבוה של גלוטן כמו שטרודלים ומיני אטריות, וכן שעורים, ושיבולת שועל יש בהם חשש חדש, ויש לעקוב אחר

ב. לחם ומיני מאפה הוי ספק ויש לדון אם יש לסמוך על הרוב תבואה במדינה שבאה מישן. או עכ"פ שהוי ספק ותלינן בישן (סברת המהריק"ש), וגם יש לצרף להנ"ל דעות הראשונים ואחרונים דאין חדש נוהג בחו"ל כלל.

שמחה של מצוה – עצה כנגד עמלק

...ואין והיה אלא שמחה בכל מקום וכן אמר והיה בהניח וגו' תמחה, דמחיית עמלק וההתגברות כנגדו בא על ידי שמחה של מצוה, שבזה הלב מתמלא חשק וזריזות שהוא היפך העצלות המביא עצבות, וזהו שמחת פורים שעושין שמחה של מצוה לעורר כח הניצוח לעמלק כמו שהיה בימים ההם בזמן הזה, וזהו בהניח בעת הנייחא שהלב מלא שמחה אז תמחה בפועל, ובכל דור ודור צריך על כל פנים זכירה בלב, וזהו העצה נגד כח עמלק שהוא שורש קירור הלב טוב דיהדות מחימומו בעבודת ה' יתברך, שיזכור שזהו ענין עמלק ובזה נחלש כוחו, כי כל זכירה הוא העלאת הדבר לשורשו והתחלתו כמו יום הזכרון דהרת עולם, כי הזכרון הוא שמזכיר ומצייר הדבר עתה ממש כמו שהיה אז:

(מחשבות חרוץ – אות טז)